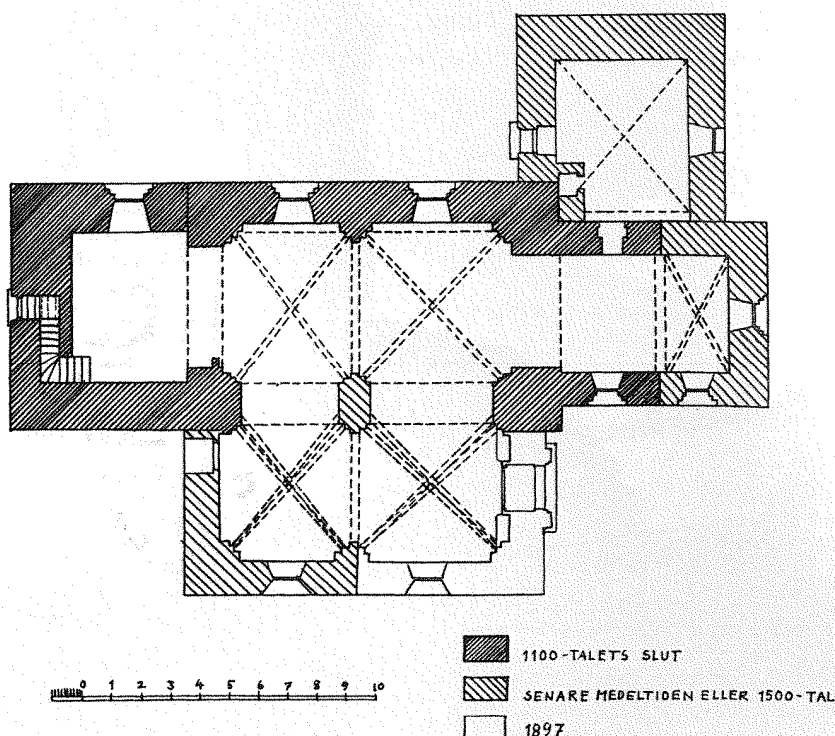

Vinnerstad

Besiktning av kalkmåleri 2015-05-08
Gunnar Nordanskog & Eva Ringborg

Sammanfattning

Putsen och kalkmålningarna är i gott skick, om än nedsmutsade av gammalt sot, damm och spindelväv. Kyrkan har relativt nyligen försetts med nya radiatorer med låg ytemperatur, vilket leder till att nedsmutsningstakten minskar betydligt. Det kan därför vara på sin plats med en rengöring av måleriet. I samband med en sådan rengöring görs också närmare undersökningar och åtgärder av eventuella skador som inte upptäcktes vid denna besiktning.

Rengöring av kalkmålningarna är en rent estetisk åtgärd, som kan genomföras om församlingen önskar att kyrkan ska upplevas som lite ljusare.

Målningarnas tillkomst och tillstånd

Den romanska kyrkan i Vinnerstad valvslogs och försågs med kalkmålningar under sent 1400-tal. Senare, sannolikt 1500-talet, skedde flera tillbyggnader. Bland annat förlängdes koret åt öster och försågs med kryssvalv.

Det är möjligt att även måleriet är tillkommet i flera etapper, eftersom bladornamentiken i valven har två helt olika karaktärer. Delar av ornamentiken längs valvribborna är av den vanliga 1400-talstypen med enkla och tunt målade trebladsmönster, medan de växtstänglar som finns vid figurmåleriet är grovt målade taggiga stänglar, vilket skulle kunna höra till 1500-talet. Detta bör undersökas närmare, eftersom det då skulle innebära en omdatering av figurmåleriet.

Målningarna överkalkades under 1700-talet.

År 1897 genomgick kyrkan vissa ombyggnader och interiören omputsades. De medeltida målningar som då framkom fotograferades innan de åter överputsades. År 1953 genomfördes en restaurering efter förslag från Kurt von Schmalensee, då de flesta förändringar från 1897 togs bort och kalkmålningarna åter togs fram och konserverades. Bilderna från 1897 visar dock mycket mer omfattande målningar än vad som är synligt idag.

Fotografierna från 1953 är delvis dåligt exponerade och det är svårt att avgöra hur mycket måleri som egentligen återstod efter denna andra framtagning. Märkligt nog syns nu nästan inga mejselspår i måleriet efter att det blivit framtaget två gånger. Sannolikt är retuschererna omfattande.

Den mellersta pelaren i långhuset. Längs valvribban anses den trebladiga växtornamentiken och på svickeln syns den typ av taggiga stänglar som omger figurmåleriet.

Triumfbågen

Korets tunnvalv har sannolikt varit helt bemålat, men det enda som nu återstår är en oidentifierad figur med en bok, omgiven av grov växtornamentik. En skada efter ett borrhål finns alldeles bredvid figurens ansikte och putsen har sprickor, dock inte av allvarlig art.

Norra triumfbågmuren, bredvid predikstolen

Norra triumfbågmuren, bredvid predikstolen, före konservering 1953 (E 17810).

Norra triumfbågmuren, detalj. Borrhål och sprickor i putsen.

Norra triumfbågmuren, detalj till höger om figuren. Spår av blymönjefärg?

Östra långhusvalvet

I den norra och östra valvkappan finns här starkt rekonstruerade figurmålningar. I norr syns Kristus som världsdomare, omgiven av musicerande änglar, och i öster är motivet Jungfru Marie kröning. Ställvis på valvsvicklarna finns taggiga blomstänglar, stora sexbladiga rosor och fåglar. Valvbågarna är utfyllda med schackrutemönster.

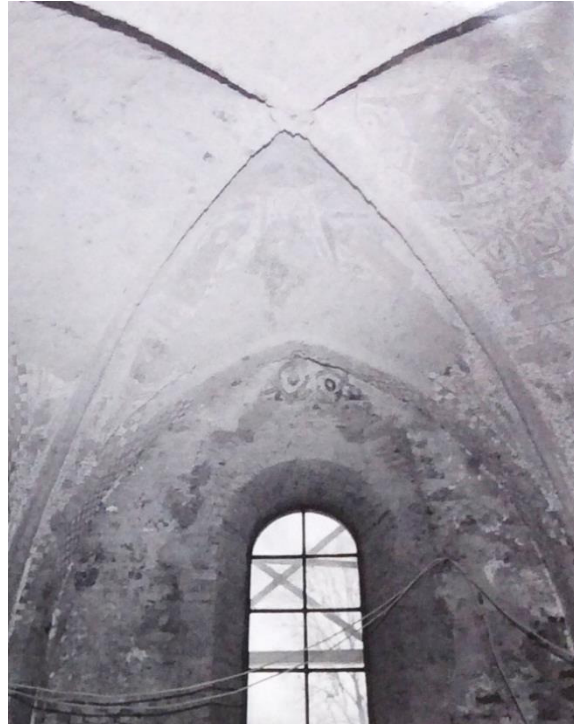
Östra långhusvalvet. Ovan: norra valvkappan med Kristus; t.h. östra valvkappan med Maria

Samma motiv som bilderna ovan, skisser på foton från 1953 (foto: Östgöta Correspondenten)

Östra långhusvalvet mot norr. T.v. nuläget, t.h. före restaurering 1953 (E 17820)

Norra långhusmuren

Högt upp på norra väggen finns ett igensatt äldre fönster, med samma blomstänglar som vid figurmålningarna. Detta återupptäcktes och togs fram 1953. Fönstret torde ha tillkommit före valven, eftersom det sticker upp ovanför valvbågen, men måleriet visar att det inte sattes igen i samband med valvslagningen, vilket annars brukar vara fallet med äldre fönster.

Även väggarna på långhusets nordmur har varit bemålade med stora figurer och schackrutemönster. Längst ned har funnits en bröstning med draperimåleri.

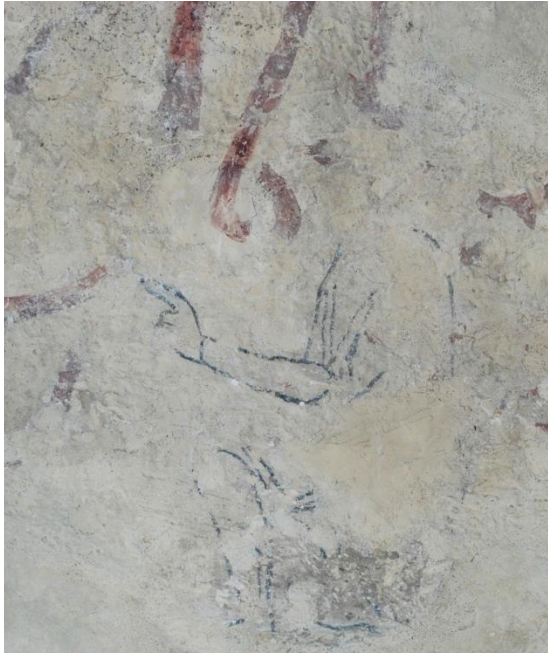
Figurmålningarna på nordväggen har varit för fragmentariska för att något motiv skulle kunna urskiljas, och de har därför inte kompletterats på samma sätt som valvkappornas målningar.

Rest av äldre fönster vid norra valvbågen

I den östra travén anas några hus bland ornamentik och otydbara figurer. Längst ned vid draperimålningen syns en del av en figur som pekar med handen. Att döma av röda färgspår som ligger utanpå figuren har denna målats före draperimålningen. Närmare undersökningar krävs för att avgöra hur de olika delarna av måleriet förhåller sig till varandra kronologiskt.

I den västra travén, till vänster om fönstret syns bakdelen på en häst med kraftiga bakben och en knut på svansen.

Norra långhusväggen östra travén: figur vid draperimålningen. T.h. detaljbild som visar ett rött färgfragment över figurens arm. Smärre bortfall i form av vita fläckar förekommer här och där och kan åtgärdas i samband med rengöring av måleriet.

Norra långhusväggen västra travén: bakdelen av en häst. T.v. nuläget, t.h. före konservering 1953 (bild E 17823)

Försvunna målningar

Bilderna från 1897 visar att det har funnits ett omfattande måleri även i valvet i den västra långhustravén. Närmast slutstenen har det i varje valvkappa funnits en storblommig ros i en rundel, och nedanför dessa olika figurer. Samson och lejonet kan identifieras, och i valvkappan bredvid står en biskop i en fotsid dräkt. Dessutom återkommer schackrutemönstren och de taggiga växtstänglarna som finns i det nu bevarade måleriet. Det finns inga bilder av dessa valvkappor från 1953, och det är oklart varför detta måleri då inte kunde restaureras.

Foto från 1897 av vad som torde vara västra valvet. Av dessa figurmålningar finns idag inga spår.

Övrigt

De medeltida träskulpturer som sitter på vardera väggen i västra delen av långhuset är stöldbegärliga och bör låsas fast. Åtgärden är tillståndspliktig och kan genomföras med bistånd från stiftet.

Besiktningsdatum 2015-05-08

Foto Gunnar Nordanskog där inget annat anges.

Rapport sammanställd av Gunnar Nordanskog 2015-05-15, reviderad 2015-09-17

Granskad av Eva Ringborg

Källor

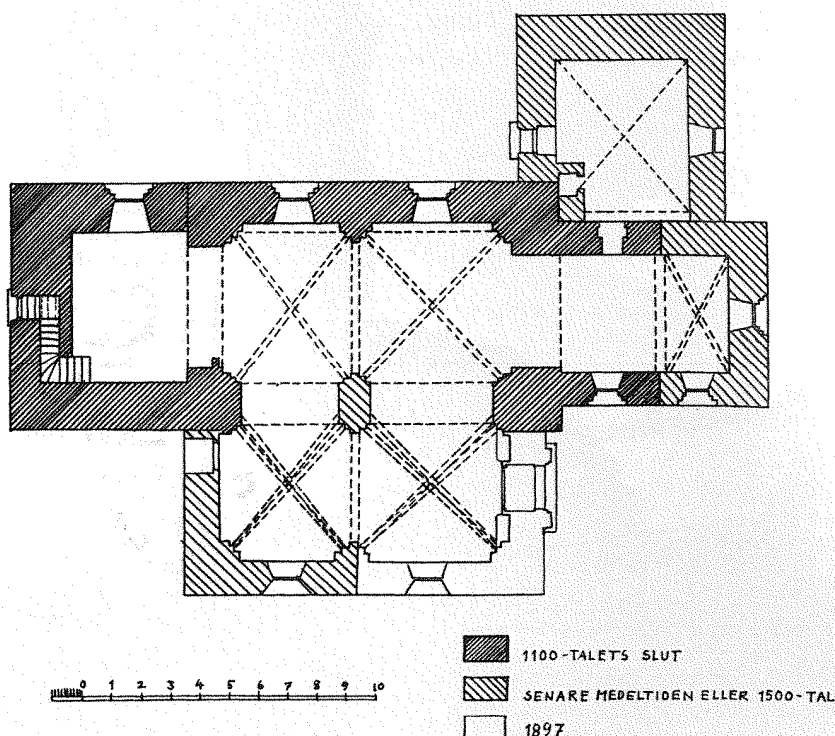
Lindqvist, Gunnar 1997: *Vinnerstads kyrka*. Kyrkobeskrivning utgiven av Linköpings stifts kyrkobeskrivningskommitté.

Peterson, Sten 2003: *Kalkmåleriinventering*, Linköpings stift.

Östergötlands museum, topografiska arkivet Vinnerstad kyrka. Foton 1897 (ATA osignerade), 1953 (Lindell respektive Östgöta Correspondenten) och 1956 (E. Niklasson).

Vinnerstad

Besiktning av kalkmåleri 2015-05-08
Gunnar Nordanskog & Eva Ringborg

Sammanfattning

Putsen och kalkmålningarna är i gott skick, om än nedsmutsade av gammalt sot, damm och spindelväv. Kyrkan har relativt nyligen försetts med nya radiatorer med låg ytemperatur, vilket leder till att nedsmutsningstakten minskar betydligt. Det kan därför vara på sin plats med en rengöring av måleriet. I samband med en sådan rengöring görs också närmare undersökningar och åtgärder av eventuella skador som inte upptäcktes vid denna besiktning.

Rengöring av kalkmålningarna är en rent estetisk åtgärd, som kan genomföras om församlingen önskar att kyrkan ska upplevas som lite ljusare.

Målningarnas tillkomst och tillstånd

Den romanska kyrkan i Vinnerstad valvslogs och försågs med kalkmålningar under sent 1400-tal. Senare, sannolikt 1500-talet, skedde flera tillbyggnader. Bland annat förlängdes koret åt öster och försågs med kryssvalv.

Det är möjligt att även måleriet är tillkommet i flera etapper, eftersom bladornamentiken i valven har två helt olika karaktärer. Delar av ornamentiken längs valvribborna är av den vanliga 1400-talstypen med enkla och tunt målade trebladsmönster, medan de växtstänglar som finns vid figurmåleriet är grovt målade taggiga stänglar, vilket skulle kunna höra till 1500-talet. Detta bör undersökas närmare, eftersom det då skulle innebära en omdatering av figurmåleriet.

Målningarna överkalkades under 1700-talet.

År 1897 genomgick kyrkan vissa ombyggnader och interiören omputsades. De medeltida målningar som då framkom fotograferades innan de åter överputsades. År 1953 genomfördes en restaurering efter förslag från Kurt von Schmalensee, då de flesta förändringar från 1897 togs bort och kalkmålningarna åter togs fram och konserverades. Bilderna från 1897 visar dock mycket mer omfattande målningar än vad som är synligt idag.

Fotografierna från 1953 är delvis dåligt exponerade och det är svårt att avgöra hur mycket måleri som egentligen återstod efter denna andra framtagning. Märkligt nog syns nu nästan inga mejselspår i måleriet efter att det blivit framtaget två gånger. Sannolikt är retuschererna omfattande.

Den mellersta pelaren i långhuset. Längs valvribban anses den trebladiga växtornamentiken och på svickeln syns den typ av taggiga stänglar som omger figurmåleriet.

Triumfbågen

Korets tunnvalv har sannolikt varit helt bemålat, men det enda som nu återstår är en oidentifierad figur med en bok, omgiven av grov växtornamentik. En skada efter ett borrhål finns alldeles bredvid figurens ansikte och putsen har sprickor, dock inte av allvarlig art.

Norra triumfbågmuren, bredvid predikstolen

Norra triumfbågmuren, bredvid predikstolen, före konservering 1953 (E 17810).

Norra triumfbågmuren, detalj. Borrhål och sprickor i putsen.

Norra triumfbågmuren, detalj till höger om figuren. Spår av blymönjefärg?

Östra långhusvalvet

I den norra och östra valvkappan finns här starkt rekonstruerade figurmålningar. I norr syns Kristus som världsdomare, omgiven av musicerande änglar, och i öster är motivet Jungfru Marie kröning. Ställvis på valvsvicklarna finns taggiga blomstänglar, stora sexbladiga rosor och fåglar. Valvbågarna är utfyllda med schackrutemönster.

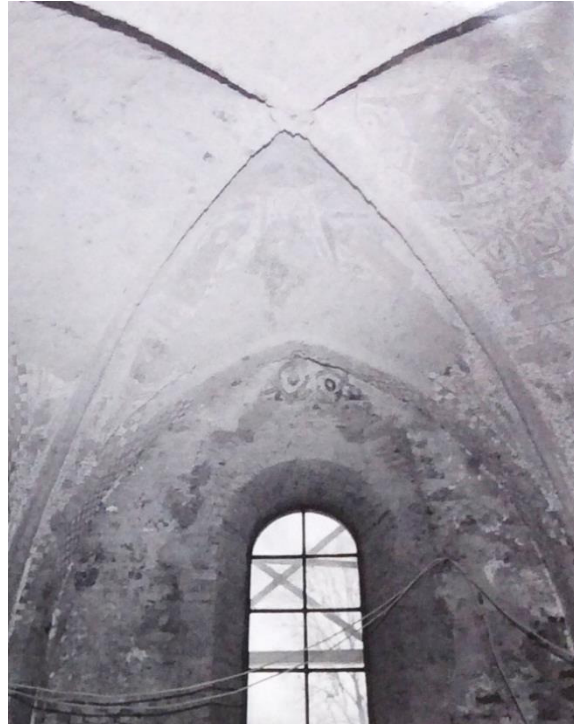
Östra långhusvalvet. Ovan: norra valvkappan med Kristus; t.h. östra valvkappan med Maria

Samma motiv som bilderna ovan, skisser på foton från 1953 (foto: Östgöta Correspondenten)

Östra långhusvalvet mot norr. T.v. nuläget, t.h. före restaurering 1953 (E 17820)

Norra långhusmuren

Högt upp på norra väggen finns ett igensatt äldre fönster, med samma blomstänglar som vid figurmålningarna. Detta återupptäcktes och togs fram 1953. Fönstret torde ha tillkommit före valven, eftersom det sticker upp ovanför valvbågen, men måleriet visar att det inte sattes igen i samband med valvslagningen, vilket annars brukar vara fallet med äldre fönster.

Även väggarna på långhusets nordmur har varit bemålade med stora figurer och schackrutemönster. Längst ned har funnits en bröstning med draperimåleri.

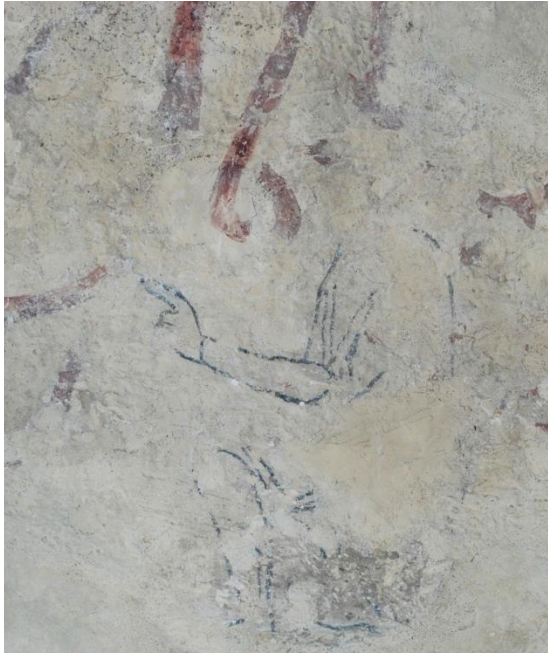
Figurmålningarna på nordväggen har varit för fragmentariska för att något motiv skulle kunna urskiljas, och de har därför inte kompletterats på samma sätt som valvkappornas målningar.

Rest av äldre fönster vid norra valvbågen

I den östra travén anas några hus bland ornamentik och otydbara figurer. Längst ned vid draperimålningen syns en del av en figur som pekar med handen. Att döma av röda färgspår som ligger utanpå figuren har denna målats före draperimålningen. Närmare undersökningar krävs för att avgöra hur de olika delarna av måleriet förhåller sig till varandra kronologiskt.

I den västra travén, till vänster om fönstret syns bakdelen på en häst med kraftiga bakben och en knut på svansen.

Norra långhusväggen östra travén: figur vid draperimålningen. T.h. detaljbild som visar ett rött färgfragment över figurens arm. Smärre bortfall i form av vita fläckar förekommer här och där och kan åtgärdas i samband med rengöring av måleriet.

Norra långhusväggen västra travén: bakdelen av en häst. T.v. nuläget, t.h. före konservering 1953 (bild E 17823)

Försvunna målningar

Bilderna från 1897 visar att det har funnits ett omfattande måleri även i valvet i den västra långhustravén. Närmast slutstenen har det i varje valvkappa funnits en storblommig ros i en rundel, och nedanför dessa olika figurer. Samson och lejonet kan identifieras, och i valvkappan bredvid står en biskop i en fotsid dräkt. Dessutom återkommer schackrutemönstren och de taggiga växtstänglarna som finns i det nu bevarade måleriet. Det finns inga bilder av dessa valvkappor från 1953, och det är oklart varför detta måleri då inte kunde restaureras.

Foto från 1897 av vad som torde vara västra valvet. Av dessa figurmålningar finns idag inga spår.

Övrigt

De medeltida träskulpturer som sitter på vardera väggen i västra delen av långhuset är stöldbegärliga och bör låsas fast. Åtgärden är tillståndspliktig och kan genomföras med bistånd från stiftet.

Besiktningsdatum 2015-05-08

Foto Gunnar Nordanskog där inget annat anges.

Rapport sammanställd av Gunnar Nordanskog 2015-05-15, reviderad 2015-09-17

Granskad av Eva Ringborg

Källor

Lindqvist, Gunnar 1997: *Vinnerstads kyrka*. Kyrkobeskrivning utgiven av Linköpings stifts kyrkobeskrivningskommitté.

Peterson, Sten 2003: *Kalkmåleriinventering*, Linköpings stift.

Östergötlands museum, topografiska arkivet Vinnerstad kyrka. Foton 1897 (ATA osignerade), 1953 (Lindell respektive Östgöta Correspondenten) och 1956 (E. Niklasson).